



УДК 330.131

## ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

**М.М. Ільчук**, член-кореспондент НААН України

**І.А. Коновал**, кандидат економічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Обґрунтовано основні напрями інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств аграрної сфери.**

**Постановка проблеми.** Глобалізація економічного розвитку потребує докорінних змін в економіці України. Це стосується всіх галузей, особливо сільськогосподарства. Подальший його розвиток необхідно пов'язувати зі світовою та національною продовольчою безпекою, а також з високими вимогами до забезпечення якості життя людини. Ці вимоги можливо забезпечити лише за умов подальшого розвитку аграрної сфери на ін-

новаційно-інвестиційній основі. За останнє десятиріччя в аграрній сфері спостерігається помітне зростання обсягів виробництва окремих видів продукції (табл. 1) [1]. Так, виробництво зерна збільшилось у 2010 р., порівняно з 2000 р., на 60,6%, насіння соняшнику – майже в 2 рази, овочів – на 39,5%.

Помітно активізувався інвестиційний процес. Протягом останніх років величина інвестицій в основний капітал

**Таблиця 1. Виробництво основних видів продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств України, тис. т**

| Продукція                       | 2000    | 2008    | 2009    | 2010    | 2010 у % до |       |
|---------------------------------|---------|---------|---------|---------|-------------|-------|
|                                 |         |         |         |         | 2000        | 2009  |
| Зернові та зернобобові культури | 24459   | 53290,1 | 46028,3 | 39270,9 | 160,6       | 85,3  |
| Цукрові буряки (фабричні)       | 13198,8 | 13437,7 | 10067,5 | 13749,2 | 104,2       | 136,6 |
| Соняшник                        | 3457,4  | 6526,2  | 6364    | 6771,5  | 195,9       | 106,4 |
| Картопля                        | 19838,1 | 19545,4 | 19666,1 | 18704,8 | 94,3        | 95,1  |
| Овочі                           | 5821,3  | 7965,1  | 8341    | 8122,4  | 139,5       | 97,4  |
| Плоди та ягоди                  | 1452,6  | 1504,1  | 1618,1  | 1746,5  | 120,2       | 107,9 |
| М'ясо (у забійній вазі)         | 1662,8  | 1905,9  | 1917,4  | 2059    | 123,8       | 107,4 |
| у т.ч.: яловичина               | 754,3   | 479,7   | 453,5   | 427,7   | 56,7        | 94,3  |
| свинина                         | 675,9   | 589,9   | 526,5   | 631,2   | 93,4        | 119,9 |
| м'ясо птиці                     | 193,2   | 794     | 894,2   | 953,5   | 493,5       | 106,6 |
| Молоко                          | 12657,9 | 11761,3 | 11609,6 | 11248,5 | 88,9        | 96,9  |



сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ним послуг в Україні зросли в 7,8 рази, у т. ч. прями іноземні – майже в 10 разів [1].

На сьогодні значно поліпшився стан у птахівництві та свинарстві, головним чином, за рахунок будівництва бройлерних птахофабрик і свинокмплексів. На кінець 2010 р. поголів'я свиней було більшим, порівняно з 2000 р., на 4,0%, проте виробництво свинини було меншим на 6,6 відсотка.

За роки реформ в Україні суттєво ослабла матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств. Так, кількість тракторів у них на кінець 2010 р. зменшилась, порівняно з 2000 р., на 52,6%, зернозбиральних комбайнів – на 49,7%, кукурудозбиральних комбайнів – на 68,4%, доїльних установок – на 67,5% (табл. 2.) [1]. Стан машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств є незадовільним, темпи його поповнення значно нижчі, ніж темпи списання застарілої сільськогосподарської техніки.

Недостатнє забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою спричиняє деіндустріалізацію сільськогосподарської праці, використання в сільському господарстві примітивних технологій виробництва продукції. Значна частина сільськогосподарської продукції в країні виробляється в господарствах, де переважає ручна праця.

Світовий досвід підтверджує, що нау-

ково-технічний прогрес є реальною основою соціально-економічних перетворень в аграрному секторі. Перехід до стійкого економічного зростання в АПК країни неможливий без стимулювання використання досягнень науки і техніки, впровадження високих технологій, створення сприятливих умов для інвестування галузей сільського господарства.

**Дослідження.** Важливим завданням економічної науки є розробка проектів ефективного розвитку виробництва сільськогосподарської продукції на інноваційній основі та обґрунтування стратегії інвестиційної діяльності аграрних формувань.

Досвід 2009–2011 рр. засвідчив, що в умовах фінансової кризи в Україні лише сільське господарство дало позитивну динаміку виробництва, отже, воно є економікоутворюючою галуззю. У свою чергу, системоутворюючими галузями сільського господарства є рослинництво, птахівництво, свинарство та молочне скотарство, оскільки вони спроможні забезпечити позитивні зміни в системі "сільське господарство України" і визначають її спрямованість та параметри. Ці галузі найбільше впливають на продовольчу безпеку України, її експортний потенціал, екологічний стан навколишнього середовища та розвиток інших галузей сільськогосподарського виробництва. І саме вони потребують першочергової та пріоритетної уваги і підтримки з боку держави.

Таблиця 2. Парк техніки в сільськогосподарських підприємствах, тис. шт.

| Вид техніки                            | 2000  | 2008  | 2009  | 2010  | 2010 у % до |       |
|--|-------|-------|-------|-------|-------------|-------|
|  |       |       |       |       | 2000        | 2009  |
| Трактори                               | 318,9 | 177,4 | 168,5 | 151,3 | 47,4        | 89,8  |
| Зернозбиральні комбайни                | 65,2  | 39,1  | 36,8  | 32,8  | 50,3        | 89,1  |
| Кукурудозбиральні комбайни             | 7,9   | 3,2   | 2,9   | 2,5   | 31,6        | 86,2  |
| Картоплюзбиральні комбайни             | 3,6   | 1,4   | 1,3   | 1,7   | 47,2        | 130,8 |
| Буякозбиральні машини                  | 13    | 5,8   | 5,1   | 4,2   | 32,3        | 82,4  |
| Льонозбиральні комбайни                | 1,7   | 0,7   | 0,6   | 0,5   | 29,4        | 83,3  |
| Установки та агрегати для доїння корів | 33,5  | 11,4  | 10,5  | 10,9  | 32,5        | 103,8 |



Продукція галузі рослинництва займає понад 50% в структурі валового продукту сільського господарства України, формує кормову базу для тваринництва та птахівництва, характеризується високою науко- і інтелектуаломісткістю, визначає експортний потенціал сільськогосподарської галузі та у значній мірі впливає на екологічний стан.

Протягом останніх десяти років сільське господарство України розвивалося у напрямку інтенсифікації, збільшення обсягів використання хімічних засобів у землеробстві та споживання енергоресурсів. Системи землеробства розвивалися як інтенсивні, але й високовитратні. Часто додатково витрачені на 1 га посіву ресурси не підвищували ефективність виробництва продукції (табл. 3).

Дані групувань сільськогосподарських підприємств України за виробничими витратами на 1 га посіву озимої пшениці

свідчать, що в 2010 р. зі збільшенням виробничих витрат врожайність культури збільшилась з 17,6 ц/га (I група підприємств) до 46,3 ц/га (IV група підприємств). Проте темпи зростання виробничих витрат були вищими за темпи зростання обсягів виробництва продукції. В результаті підвищилась виробнича собівартість 1 ц зерна з 67,2 до 118,8 грн і зменшився рівень рентабельності виробництва продукції з 20,8 до -4,4%.

Основним напрямом нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення її якості та окупності витрат є удосконалення систем землеробства, пошук шляхів зниження енергозатрат, застосування ефективних ресурсозберігаючих технологій вирощування рослин та тварин.

В основі ресурсозберігаючих технологій вирощування культур лежить система землеробства з нульовою техноло-

**Таблиця 3. Групування сільськогосподарських підприємств України за виробничими витратами на 1 га посіву озимої пшениці\* (2010 р.)**

| Показники                                     | Групи підприємств за виробничими витратами на 1 га посіву, грн |                  |                   |                 | Всього |
|---|--|------------------|-------------------|-----------------|--------|
|   | I – до 1500  | II – 1500 – 3000 | III – 3001 – 4500 | IV – понад 4500 |        |
| Кількість підприємств                         | 1732   | 4072             | 1085              | 221             | 7110   |
| Зібрана площа, тис. га                        | 586  | 2297             | 613               | 131             | 3627   |
| Вироблено зерна, тис. т                       | 1033   | 6650             | 2235              | 607             | 10525  |
| Врожайність, ц/га                             | 17,6   | 28,9             | 36,5              | 46,3            | 29,0   |
| Виробничі витрати, всього, млн грн            | 693,9  | 5461,7           | 2309,1            | 721,5           | 9186,2 |
| на 1 га, грн                                  | 1184   | 2378             | 3768              | 5496            | 2532   |
| Виробнича собівартість 1 ц зерна, грн.        | 67,2   | 82,1             | 103,3             | 118,8           | 87,3   |
| Кількість реалізованого зерна, тис. т         | 842,9  | 5407,4           | 2031,3            | 560,2           | 8841,7 |
| Повна собівартість 1 ц зерна, грн             | 79,9   | 93,3             | 110,7             | 126,2           | 98,1   |
| Ціна реалізації 1 ц зерна, грн                | 96,6   | 107,5            | 114,9             | 120,7           | 109,0  |
| Прибуток на 1 га, грн                         | 239,0  | 333,6            | 139,6             | -236,6          | 264,9  |
| Рівень рентабельності (+), збитковості (-), % | 20,8   | 15,2             | 3,8               | -4,4            | 11,1   |

\*Сільськогосподарські підприємства, що звітують за ф. № 50-ст. (за виключенням 497 підприємств, які мали екстремальні значення)



гією обробітку ґрунту No-Till. Вона виключає традиційну щорічну глибоку оранку та передбачає прямий посів по пожнивних рештках з мінімальним порушенням структури ґрунту.

Перехід від традиційного землеробства до No-Till здійснюється поетапно через мінімальний обробіток ґрунту шляхом культивуації (в зоні недостатнього зволоження) або комбінованим обробітком ґрунту дисколаповими боронами.

Мінімізація обробітку ґрунту передбачає також широке застосування комбінованих агрегатів (АТД-9.35, АТД 11.35, АПП-4, СЗС-400, Амазонія" та ін.), які ви-

конують за один прохід по полю підготовку ґрунту та посів. Економія пального при цьому складає 35–50% і затрати праці зменшуються в 2,5–3 рази.

Боротьба з бур'янами, хворобами та шкідниками сільськогосподарських культур при ресурсозберігаючій технології здійснюється переважно хімічним методом із використанням високопродуктивних обприскувачів.

Впровадження ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур передбачає також розроблення комплексу організаційно-економічних заходів, спрямованих на раціо-

Таблиця 4. Витрати та їх структура при вирощуванні озимої пшениці за різних технологій

| Показники   | За традиційною технологією з оранкою |                     | За технологією з мінімальним обробітком ґрунту |                     |
|---|--------------------------------------|---------------------|--|---------------------|
|   | на 1 га посіву                       | структура витрат, % | на 1 га посіву                                 | структура витрат, % |
| Врожайність, ц/га   | 50                                   | –                   | 50   | –                   |
| Заробітна плата (основна, додаткова) з нарахуваннями, грн | 264,94                               | 5,88                | 105,78   | 2,68                |
| Насіння, грн  | 419,29                               | 9,30                | 437,52   | 11,08               |
| Мінеральні добрива, грн                                   | 1094,94                              | 24,30               | 1216,60  | 30,81               |
| Засоби захисту рослин, грн                                | 306,34                               | 6,80                | 397,01   | 10,05               |
| ПММ, грн  | 1075,14                              | 23,86               | 592,70   | 15,01               |
| Амортизаційні відрахування, грн                           | 411,57                               | 9,13                | 340,91   | 8,63                |
| Ремонт основних засобів, грн                              | 205,79                               | 4,57                | 170,45   | 4,32                |
| Транспортні витрати, грн                                  | 54,99                                | 1,22                | 46,02  | 1,17                |
| Плата за оренду земельних ділянок, грн                    | 415,40                               | 9,22                | 415,40   | 10,52               |
| Інші матеріальні витрати, грн                             | 84,97                                | 1,89                | 74,45  | 1,89                |
| Загальновиробничі витрати, грн                            | 173,33                               | 3,85                | 151,87   | 3,85                |
| Разом виробничі витрати (виробнича собівартість), грн     | 4506,69                              | 100,00              | 3948,71  | 100,00              |
| Виробнича собівартість 1 ц зерна, грн                     | 90,13                                | –                   | 78,97  | –                   |



нальне використання робочого часу працівників, системи машин та інших матеріальних ресурсів.

Для порівняння економічної ефективності вирощування озимої пшениці на площі 3000 га за традиційною і ресурсозберігаючою технологіями в сільськогосподарських підприємствах Лісостепової зони України нами були розроблені відповідні технологічні карти та розраховані витрати на виробництво 1 ц зерна (табл. 4).

Розрахунки свідчать, що при застосуванні ресурсозберігаючої технології зменшуються: парк сільськогосподарських машин; витрати паливно-мастильних матеріалів (з 75–80 л/га до 40–55 л/га); затрати праці на вирощування 1 га озимої пшениці (з 14–19 люд. год до 5–8 люд. год)

Проте при ресурсозберігаючій технології (особливо на початку її застосування), порівняно з традиційною технологією, збільшуються витрати на мінеральні добрива (на 11,1%) та засоби захисту рослин (на 29,7%). Водночас витрати на паливно-мастильні матеріали зменшуються на 44,9%, а на заробітну плату – на 60,1%.

Таким чином, вирощування озимої пшениці з використанням технології з мінімальним обробітком ґрунту порівня-

но з традиційною технологією є більш ефективним, оскільки виробнича собівартість 1ц зерна у цьому випадку становить 78,97 грн, тоді як за традиційною технологією з оранкою – 90,13 грн.

Показники ефективності інвестування капіталу в проекти вирощування озимої пшениці за традиційною і ресурсозберігаючою технологіями підтверджують попередні висновки (табл. 5).

Дані табл. 5 свідчать, що вкладати кошти в проект, де озима пшениця вирощується з мінімальним обробітком ґрунту з використанням вітчизняної техніки є економічно доцільнішим. За такого проекту внутрішня норма рентабельності становить 46,38%, а індекс прибутковості – 2,55. Вкладені кошти окупаються через 45 місяців. Щодо першого проекту, де обробіток ґрунту здійснюється за традиційною технологією, то внутрішня норма рентабельності становить 21,41%, а індекс прибутковості 1,32. Вкладені кошти окупаються через 66 місяців.

У даний час найбільш проблемними продовжують залишатися тваринницькі галузі і особливо виробництво м'яса великої рогатої худоби, хоча основна продукція (молоко) скотарства в структурі валового продукту сільського господарс-

**Таблиця 5. Показники ефективності інвестування капіталу у вирощування озимої пшениці за різних технологій із розрахунку на 1 га посіву**

| Показники   | За традиційною технологією з оранкою | За технологією з мінімальним обробітком ґрунту |
|---|--------------------------------------|--|
| Вкладення в технічні засоби, грн  | 4938,8                               | 4090,9   |
| Період окупності проекту, міс.  | 54                                   | 38   |
| Дисконтований період окупності проекту (ставка дисконтування – 12%), міс. | 66                                   | 45   |
| Чиста теперішня вартість грошового потоку, грн                            | 1 390,28                             | 5 676,72                                       |
| Внутрішня норма рентабельності, %   | 21,41                                | 46,38  |
| Індекс прибутковості  | 1,32                                 | 2,55   |



тва України займає близько 15% та має освоєні закордонні ринки збуту зі сприятливими умовами для збільшення обсягів її експорту.

Ринок молока та молочної продукції в Україні задовольняє потреби вітчизняних споживачів на рівні 71% від фізіологічно обґрунтованих норм. Протягом 2000–2010 рр. виробництво молока в Україні скоротилося на 11,1% – з 12,7 до 11,3 млн т (табл. 6) [1].

При цьому виробництво молока та молокопродуктів і надалі скорочується. Знизилися також обсяги переробленого молока. Основною причиною спаду виробництва залишається зменшення поголів'я корів, як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення. Аналогічно скоротилося промислове виробництво молочних продуктів. Так, виробництво вершкового масла в 2010 р., порівняно з 2009 р., зменшилося на 12,0%, сирів кисломолочних – на 8,0, сирів твердих – на 3,4% [2].

Значний спад обсягів виробництва молока спостерігається в сільськогосподарських підприємствах. За 2000–2010 рр. обсяги виробництва молока тут зменши-

лись на 39,6%. У господарствах населення виробляється переважна кількість молока – 80,3% його загального обсягу. Виробництво молока в Україні на одну особу за цей період зменшилося лише на 12,2 кг внаслідок зменшення чисельності населення України.

За даними Держкомстату України за період 2000–2010 рр. поголів'я корів в Україні скоротилося майже у 1,9 раз, а в сільськогосподарських підприємствах – понад 3 рази. Щодо концентрації корів у виробників молока, то в 2010 р. в Україні майже не залишилося великих господарств молочного напрямку, тільки 45 господарств мали корів понад 1000 голів, а основна питома вага (17,9 %) із існуючих припадає на господарства з чисельністю 100–200 корів. Близько 80% поголів'я корів припадає на долю господарств населення, у переважній більшості яких утримують по 1–2 корови, що перешкоджає впровадженню новітніх технологій утримання й годівлі тварин, а також їх належному ветеринарному обслуговуванню, а отже, технологічно не дозволяє забезпечити отримання високоякісної продукції. Так, молоко, вироблене

Таблиця 6. Поголів'я корів та обсяг виробництва молока в Україні

| Показники  | 2000    | 2008    | 2009    | 2010    | 2010 р. в % до |         |
|--|---------|---------|---------|---------|----------------|---------|
|  |         |         |         |         | 2000 р.        | 2009 р. |
| Поголів'я корів у всіх категоріях господарств: тис. гол. | 4958,3  | 2856,3  | 2736,5  | 2631,2  | 53,1           | 96,2    |
| %  | 100     | 100     | 100     | 100     | –              | –       |
| У т.ч.: у сільськогосподарських підприємствах: тис. гол. | 1851,0  | 624,3   | 604,6   | 589,1   | 31,8           | 97,4    |
| %  | 37,3    | 21,9    | 22,1    | 22,4    | –              | –       |
| Виробництво молока у всіх категоріях господарств: тис. т | 12657,9 | 11761,3 | 11609,6 | 11248,5 | 88,9           | 96,9    |
| %  | 100     | 100     | 100     | 100     | –              | –       |
| У т.ч.: у сільськогосподарських підприємствах: тис. т    | 3668,7  | 2089,9  | 2236,0  | 2216,6  | 60,4           | 99,1    |
| %  | 29      | 17,8    | 19,3    | 19,7    | –              | –       |
| Виробництво молока на одну особу, кг                     | 257,4   | 254,3   | 252,1   | 245,2   | 95,3           | 97,3    |



в господарствах населення, відповідає вимогам лише другого гатунку, тоді як вироблене у великих сільськогосподарських підприємствах – у переважній більшості реалізується вищим і першим гатунком. Проблему погіршує й низька продуктивність наявних в Україні молочних корів, яка майже вдвічі нижча за рівень, досягнутий в країнах ЄС – понад 6350 кг [2].

Існуючий рівень виробництва молока за останні роки в межах 12,7–11,6 млн т забезпечує споживчий попит населення в молочних продуктах в середньому на рівні 212–225 кг на одну особу в рік. При цьому біля 8% молока використовується з експортною метою, при незначному імпорті (близько 3,8 %) молочних продуктів [1]. Дану ситуацію можливо покращити лише з допомогою прийняття та реалізації державної програми розвитку молочного скотарства в Україні на основі збільшення обсягів інвестицій.

Державна програма розвитку молочного скотарства має передбачати підхід до цієї галузі як до системи взаємодіючих елементів (суб'єктів агробізнесу, технологій та їх технічних систем, економічних та фінансових моделей функціонування, напрямків інвестування, систем ресурсного забезпечення, кадрів та систем їх життєзабезпечення та ін.), яка функціонує в середовищі сільських територій. Відповідно і реформування галузі повинно здійснюватися системно, тобто реформувати потрібно не лише елементи та взаємозв'язки системи "Молочне скотарство України", але й елементи та зв'язки на рівні сільських територій (екологічний стан навколишнього середовища, розвиток галузей несільськогосподарського виробництва, місцевий бюджет, соціальна інфраструктура села, дефіцит робочих місць).

Збільшення обсягів інвестицій у галузь молочного скотарства повинно роз-

глядатися як основний шлях розвитку сільських територій і збереження українського села. На нашу думку, найбільш перспективними аграрними формуваннями повинні стати сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства розміром 2,0–4,0 тис. га власних та орендованих сільськогосподарських угідь. Такі підприємства зазвичай функціонують на території одного-двох населених пунктів з прилеглими до них територіями. Причому такі господарські формування повинні мати поглиблену спеціалізацію в 3–4 галузях і бути високотехнологічними. Саме вони повинні формувати конкурентне середовище на ринках сільськогосподарської продукції та руйнувати монополізм агрохолдингів, функціонування яких не завжди задовольняє суспільні інтереси.

Перехід до стійкого економічного росту в галузі скотарства України неможливий без стимулювання використання досягнень науки і техніки, впровадження передових технологій. Важливим напрямом збільшення обсягів виробництва продукції скотарства, підвищення її якості та окупності витрат є запровадження інноваційних технологій безприв'язного утримання високопродуктивних корів і молодняку в боксах з використанням сучасного обладнання для утримання і обслуговування тварин. Будівництво нових і реконструкція існуючих ферм з виробництва молока на інноваційній основі потребує значних коштів, доцільність яких потребує попереднього визначення (табл. 7).

Визначення економічної ефективності виробництва продукції скотарства та доцільність інвестицій в реконструкцію й будівництво здійснювалось для ферм розмірами 200, 300, 400, 800 та 1200 корів з умовою вирощування ремонтного молодняку [3]. Передбачалося, що понадремонтний молодняк у 20-денному віці буде реалізовуватися у



Таблиця 7. Ефективність проектів будівництва нових і реконструкції існуючих молочних ферм різних розмірів

| Показники   | Розміри ферм, голів корів |         |         |         |         |
|---|---------------------------|---------|---------|---------|---------|
|   | 200                       | 300     | 400     | 800     | 1200    |
| Кількість працівників, чол.                               | 10                        | 13      | 16      | 22      | 29      |
| Посівна площа для виробництва кормів, га                  | 433                       | 650     | 866     | 1732    | 2598    |
| Реалізація молока (залікова маса), т                      | 1280,1                    | 1920,2  | 2560,2  | 5121    | 7680,70 |
| Реалізація м'яса (жива маса), т                           | 79,5                      | 119,3   | 159     | 318     | 477,00  |
| Виручка від реалізації продукції скотарства, млн грн      | 6,51                      | 9,76    | 13,01   | 26,02   | 39,03   |
| ПДВ, млн грн  | 0,53                      | 0,83    | 1,13    | 2,20    | 3,28    |
| <b>Будівництво ферм</b>                                   |                           |         |         |         |         |
| Інвестиційні витрати в основний капітал – всього, млн грн | 15,74                     | 22,39   | 28,70   | 54,58   | 79,90   |
| У т.ч.: будівельні конструкції та будівництво             | 6,67                      | 8,92    | 11,03   | 19,63   | 28,35   |
| обладнання та його монтаж                                 | 4,84                      | 7,12    | 9,20    | 18,02   | 26,16   |
| племінні тварини  | 4,23                      | 6,35    | 8,46    | 16,93   | 25,39   |
| Повна собівартість 1 т молока, грн                        | 2109,43                   | 1921,74 | 1823,42 | 1762,74 | 1743,54 |
| Собівартість реалізованої продукції, млн грн              | 4,00                      | 5,55    | 7,09    | 13,85   | 20,61   |
| Прибуток, млн грн   | 1,98                      | 3,38    | 4,79    | 9,97    | 15,15   |
| Рівень рентабельності виробництва продукції скотарства, % | 49,43                     | 60,86   | 67,65   | 71,97   | 73,52   |
| Період окупності проекту, міс.                            | 80                        | 71      | 67      | 64      | 63      |
| <b>Реконструкція ферм</b>                                 |                           |         |         |         |         |
| Інвестиційні витрати в основний капітал – всього, млн грн | 12,74                     | 18,37   | 23,73   | 45,74   | 67,14   |
| У т.ч.: будівельні конструкції та будівництво             | 3,67                      | 4,90    | 6,07    | 10,79   | 15,59   |
| обладнання та його монтаж                                 | 4,84                      | 7,12    | 9,20    | 18,02   | 26,16   |
| племінні тварини  | 4,23                      | 6,35    | 8,46    | 16,93   | 25,39   |
| Повна собівартість 1 т молока, грн                        | 2097,55                   | 1916,84 | 1817,9  | 1760,73 | 1738,86 |
| Собівартість реалізованої продукції, млн грн              | 3,98                      | 5,54    | 7,07    | 13,84   | 20,57   |
| Прибуток, млн грн   | 1,99                      | 3,39    | 4,81    | 9,98    | 15,18   |
| Рівень рентабельності виробництва продукції скотарства, % | 50,06                     | 61,15   | 68,00   | 72,10   | 73,83   |
| Період окупності проекту, міс.                            | 70                        | 62      | 59      | 58      | 57      |





спеціалізовані підприємства з виробництва яловичини та вирощування нетелей. Інвестиційні витрати в основний капітал складаються із вартості обладнання фірми "ДеЛаваль", закупівлі племінних тварин (1840 євро за одну нетель), вартості проектних робіт, реконструкції старих та будівництва нових споруд.

Вартість реконструкції будівель та споруд ферм приймався на рівні 55% від вартості їх будівництва. При реконструкції комплексів і ферм передбачалася закупівля та монтаж нового обладнання. Середньорічний надій молока на корову проектувався на рівні 6500 кг, а реалізація молока вищим ґатунком за ціною, яка змінюється залежно від сезону року від 3800 до 4300 грн за 1 т.

Дані таблиці 7 свідчать про високу економічну ефективність будівництва та реконструкції ферм з виробництва молока на інноваційній основі. При цьому економічну ефективність виробництва молока в значній мірі залежить від розміру ферм. Рівень рентабельності виробництва продукції скотарства на новозбудованій фермі при дотриманні усіх технологічних вимог може коливатися від 49,4% на фермі з поголів'ям 200 корів до 73,5% на молочному комплексі з поголів'ям 1200 корів. Зростання економічної ефективності виробництва продукції скотарства залежно від збільшення розміру ферми зумовлено, перш за все, зменшенням вартості скотомісця та підвищенням продуктивності праці.

Проте зі збільшенням розміру ферми суттєво збільшуються транспортні витрати на перевезення кормів, що знижує прибутковість виробництва продукції скотарства. В результаті цих протилежних тенденцій різниця у рівнях рентабельності виробництва продукції скотарства та у періодах окупності на фермах з поголів'ям 400, 800 і 1200 корів є незначною. При цьому сума відраховуван-

ня коштів у бюджети різних рівнів у розрахунку на одну корову найвища для ферм з 400 коровами.

Економічна ефективність виробництва продукції скотарства на реконструйованих фермах та комплексах є більш високою порівняно з новозбудованими. Рівень рентабельності виробництва продукції скотарства на реконструйованій фермі при дотриманні усіх технологічних вимог може коливатися від 50,06% на фермі з поголів'ям 200 корів до 73,8% на молочному комплексі з поголів'ям 1200 корів. При цьому різниця у рівнях рентабельності виробництва продукції скотарства та у періодах окупності на фермах з поголів'ям 400, 800 і 1200 корів є також незначною.

Виходячи із фактичного рівня споживання молока (220 кг), фізіологічної норми його споживання на одну особу в рік (380 кг), існуючих обсягів експортно-імпорتنних обсягів молочної продукції та чисельності населення України (45,8 млн) можна визначити додаткову потребу в обсягах виробництва молока на найближчу перспективу – 7328,0 тис. т. Враховуючи тенденцію підвищення продуктивності корів в Україні протягом останніх років, можна сподіватись на збільшення річних надоїв молока на корову на 800 кг, що забезпечить додаткове виробництво молока у обсягах 2160 тис. т. Решту обсягів виробництва молока (5168,0 тис. т) необхідно забезпечити за рахунок збільшення поголів'я корів.

Для виробництва 5168,0 тис. т молока при річному надої на корову 6500 кг молока необхідно збільшити поголів'я корів в Україні на 795,1 тис. гол. Враховуючи необхідність дотримання вимог в екологічній сфері та природокористуванні робимо припущення, що додаткове поголів'я корів (по 25%) буде розміщене на новозбудованих та реконструйованих фермах з поголів'ям 200, 300, 400 та 800 корів. Тоді



потреба у будівництві і реконструкції ферм з поголів'ям 200 корів становитиме 990, з поголів'ям 300 корів – 660, з поголів'ям 400 корів – 496 і з поголів'ям 800 корів – 248 комплексів. Зробивши припущення, що 50% цих об'єктів необхідно збудувати, а 50% – реконструювати, можна визначити загальну суму інвестицій, яка необхідна для реалізації цих заходів по Україні в цілому – 52 993,14 млн грн, у т. ч.: на будівельні конструкції, будівництво та реконструкцію будівель і споруд – 17 686,65 млн грн; на купівлю обладнання та його монтаж – 18 530,84 млн грн; на купівлю племінних тварин – 16 775,65 млн грн. Загальна сума інвестицій, необхідна для розвитку молочного скотарства, в середньому на одну область і АР Крим становить 2 119,73 млн грн, а в середньому на один адміністративний район (490 одиниць) – 108,15 млн грн.

Виробництво свинини є привабливою діяльністю для агробізнесу, враховуючи відносно короткий термін обігу капіталу. Крім того свинарство має великий потенціал кормозабезпечення за рахунок достатніх обсягів виробництва зерна в Україні, його продукція у виробництві та споживанні м'яса займає 30-

40% і має короткий виробничий цикл (180 днів), що дозволяє в стислі терміни забезпечити збільшення обсягів виробництва продукції.

Основним напрямом відродження галузі свинарства в Україні є виробництво свинини на промисловій основі. Сучасні промислові технології дозволяють в короткі терміни не лише збільшити обсяги а й забезпечити прибутковість виробництва м'яса свиней. Це підтверджується діяльністю рядом підприємств України, де впроваджено інтенсивне ведення свинарства на промисловій основі: ТОВ "Агропромислова компанія" та ТОВ "УкрЛан" у Запорізькій області; ТОВ "Полісся-Агро" у Рівненській області; ТОВ "Деміс-Агро" у Дніпропетровській області; ТОВ "Росія" у Донецької області [4]. Годівля свиней тут здійснюється повноцінними комбікормами. В цих підприємствах застосовують дво- та трипородне схрещування тварин, спрямоване на отримання у помісей I і II покоління ефекту гетерозису, який виявляється в кращій скороспільності і вищій продуктивності порівняно з тваринами вихідних порід. Таке схрещування дає також найвищий ефект у досягненні відгодівельних якостей тварин.

Таблиця 8. Ефективність проектів будівництва свинокомплексів різної потужності

| Показники  | Потужності свинокомплексів, тис. гол. |          |          |         |
|--|---------------------------------------|----------|----------|---------|
|  | 6                                     | 12       | 18       | 24      |
| Інвестиційні витрати, млн грн                        | 37,1                                  | 69,9     | 101,4    | 130,7   |
| Реалізація живої маси свиней, т                      | 631,5                                 | 1329,5   | 2060,8   | 2799,0  |
| Виручка від реалізації продукції свинарства, млн грн | 13,55                                 | 28,81    | 45,34    | 62,50   |
| Повна собівартість 1 т живої маси свиней, грн        | 10677,09                              | 10377,73 | 10178,16 | 9978,59 |
| Собівартість реалізованої продукції, млн грн.        | 7,42                                  | 15,18    | 23,07    | 30,72   |
| ПДВ, млн грн.  | 1,61                                  | 3,43     | 5,40     | 7,45    |
| Виручка після сплати ПДВ, млн грн                    | 11,93                                 | 25,38    | 39,93    | 55,05   |
| Прибуток, млн грн                                    | 4,51                                  | 10,20    | 16,86    | 24,33   |
| Рівень рентабельності, %                             | 60,86                                 | 67,20    | 73,08    | 79,19   |
| Період окупності проекту, міс.                       | 99                                    | 82       | 72       | 64      |



В Україні свинокомплекси потужністю 6, 12, 18, 24 тис. свиней у рік, зазвичай, працюють на власних кормових ресурсах і мають відносно невелике навантаження на екологічну систему сільських територій. Тому будівництво таких свинокомплексів є перспективним для відродження свинарства в Україні.

У таблиці 8 наведено результати аналізу ефективності інвестиційних проєктів будівництва свинокомплексів потужністю 6, 12, 18, 24 тис. свиней у рік.

Дані таблиці 8 свідчать про високу економічну ефективність виробництва свинини на комплексах за дотримання показників основних технологічних вимог інтенсивного розвитку свинарства.

Зі збільшенням потужності свинокомплексу спостерігається підвищення показників економічної ефективності виробництва свинини.

#### Висновок

Подальший розвиток сільського господарства повинен відбуватися з урахуванням продовольчої безпеки України, високих показників якості життя її населення, вирішення соціально-економічних проблем на селі з дотриманням основних екологічних вимог.

Для досягнення цієї мети необхідним є прийняття державних інноваційно-інвестиційних програм розвитку основних галузей сільського господарства із залученням іноземних та вітчизняних інвесторів.

#### Література

1. Сільське господарство України за 2010 р. - К.: Держкомстат України, 2011. – 208 с.
2. Ситуація на ринку молока і молокопродуктів. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/4044.html>
3. Павленко І.А., Гончаренко Н.П., Швиданенко Г.О. Економіка та організація інноваційної діяльності. – К.:КНЕУ, 2002. – 150с.
4. Попова В, Микитюк Д, Гнатюк С. Виробництво свинини на промисловій основі (повна версія) [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukragroportal.com/propoz/item.html?PropozRubID=5&Year=&NumID=&obl=&ItemID=1629&Page=80>

#### АННОТАЦІЯ

*Ільчук Н.М., Коновал І.А. Інноваційно-інвестиційне розвиток підприємств аграрної сфери // Біоресурси і природопольовання. – 2012. – 4, № 1–2. – С. 133–143.*

*Обоснованы основные направления инновационно-инвестиционного развития предприятий аграрной сферы*

#### SUMMARY

*M. Pchuk, I. Konoval. Innovative and investment development of enterprises of agrarian sphere // Biological Resources and Nature Management. – 2012. – 4, № 1–2. – P. 133–143.*

*The basic directions of innovative and investment development of agricultural enterprises have been substantiated.*